

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra sociologie a andragogiky

**Vzdělávací působení Tovaryšstva Ježíšova od středověku do
současnosti**

**(Educational Activities of the Society of Jesus from the
Middle Ages to the Present)**

Bakalářská diplomová práce

Vojtěch Poštulka

Vedoucí práce: Mgr. Pavel Veselský, Ph.D.

Olomouc 2015

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou diplomovou práci vypracoval samostatně a uvedl v ní veškerou literaturu a ostatní zdroje, které jsem použil.

V Olomouci dne 31. 3. 2015

.....

Vojtěch Poštulka

Na začátku své práce bych moc rád poděkoval vedoucímu práce panu Mgr. Pavlu Veselskému Ph.D., za trpělivost, velmi cenné rady a usměrňování při tvorbě této práce. Díky času, který mi věnoval, mi práci o mnoho usnadnil.

Obsah

ÚVOD	5
CÍRKEVNÍ VZDĚLÁNÍ A ANDRAGOGIKA	6
IGNÁC Z LOYOLY – ŽIVOT A DÍLO	8
INIGO VOJEVŮDCE	9
VNITŘNÍ OBRÁCENÍ.....	9
MONTSERRAT A MANRESA	10
STUDIA V BARCELONĚ.....	11
SALAMKA A PAŘÍŽ.....	12
TOVARYŠTVO JEŽÍŠOVO	14
ZÁKLADNÍ ATRIBUTY	14
STRUKTURA ŘÁDU.....	15
DRUHY DOMŮ.....	15
DUCHOVNÍ CVIČENÍ - JAKO ZÁKLAD CÍRKEVNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ DOSPĚLÝCH	16
JAKÝM ZPŮSOBEM IGNÁC DÁVAL EXERCICIE	18
STRUKTURA DUCHOVNÍCH CVIČENÍ	19
ANDRAGOGICKÉ VZDĚLÁVACÍ PŮSOBENÍ TOVARYŠTVA JEŽÍŠOVA MIMO EVROPSKÝ KONTINENT	21
ANDRAGOGICKÉ VZDĚLÁVACÍ PŮSOBENÍ TOVARYŠTVA JEŽÍŠOVA V ČESKÝCH ZEMÍCH	23
POČÁTKY.....	23
OBDOBÍ DO ROKU 1900	24
EXERCIČNÍ Hnutí DO ROKU 1919	25
ANDRAGOGICKÉ VZDĚLÁVACÍ PŮSOBENÍ TOVARYŠTVA JEŽÍŠOVA V EVROPĚ	26
POČÁTKY.....	26
ROZKVĚT – 1541 - 1556.....	28
PŮSOBENÍ V EVROPĚ DO ROKU 1900.....	29
SITUACE PO ROCE 1900.....	31
ANDRAGOGICKÉ VZDĚLÁVACÍ PŮSOBENÍ TOVARYŠTVA JEŽÍŠOVA V SOUČASNOSTI	31
DRUHY PROVOZOVANÝCH CVIČENÍ.....	32
EXERCIČNÍ DOMY	35
ZÁVĚR	37
ANOTACE	39
ZDROJE	41

Úvod

Vzdělávací působení Tovaryšstva Ježíšova od středověku do současnosti. Jak již název napovídá, cílem této práce je snaha shrnout poznatky o činnosti římsko-katolického řádu Tovaryšstva Ježíšova v oblasti vzdělávání, v našem případě na poli andragogickém. Jak konkrétně se zabývali problematikou vzdělávání dospělých, v jaké oblasti byli dospělí vzdělávání a zda se jednalo spíše o formální či neformální vzdělávání. Přestože se Tovaryšstvo Ježíšovo zaměřovalo především na vzdělávání dětí a mládeže, pokusím se v této práci nalézt určité náznaky andragogického myšlení. Součástí této práce bude snaha o potvrzení teze, že církevní vzdělávání jako takové můžeme považovat za součást andragogického působení. Toto tvrzení podložím výroky několika známých myslitelů, kteří se o konstituování andragogiky zasloužili. Na začátku práce bych se rád nejprve zabýval vztahem církevního vzdělávání a andragogiky, po kterém navážu na konkrétní způsob vzdělávání Tovaryšstva Ježíšova právě v oblasti církevního vzdělávání, a tím jsou duchovní cvičení Ignáce z Loyoly, které jsou i základem celé spirituality řádu. Poté se budu věnovat zakladateli tohoto řádu Ignáci z Loyoly, u kterého se budu snažit poukázat na jednotlivé etapy jeho života a podrobněji je rozebrat. Dále pak zmíním řád Tovaryšstva Ježíšova v souvislosti s jeho činností a strukturou. Další kapitoly budou vzhledem do působení v Evropě, v Českých zemích a mimo ně. Práci pak zakončím pohledem na současné působení řádu. Přestože o andragogice jako pojmu, který poprvé použil Alexandr Kapp až v roce 1833 ve svém spise *Andragogika, neboli vzdělávání v dospělém věku*, mluvíme v pozdějším období a tudíž o andragogice de facto mluvit nemůžeme, přesto jí pro potřeby této práce a pro její lepší srozumitelnost používám (Palán, [online]).

Církevní vzdělání a andragogika

Cílem této kapitoly je nahlédnout na vztah církevního vzdělávání a andragogiky jako vědy o výchově dospělých, vzdělávání dospělých a také péči o ně, respektující všestranně zvláštnosti dospělé populace a zabývající se její personalizací, socializací a enkulturací (Palán, [online]).

Můžeme církevní vzdělávání vůbec považovat za akční pole andragogiky ? Zabývám-li se římsko-katolickým řádem tj. Tovaryšstvo Ježíšovo a jeho působením v oblasti vzdělávání, je pro mě otázka vztahu těchto dvou oblastí zcela na místě. Chtěl bych proto nahlédnout do dějinného pozadí andragogiky a najít spojitost a argumenty pro obhájení mého tvrzení, že církevní vzdělávání a andragogiku můžeme skutečně považovat za oblasti k sobě náležející. Církevní vzdělání je sice velmi specifická oblast, ale dle mého názoru ji můžeme do andragogiky zařadit. Zde udávám argumenty.

První výraznější zmínka o vztahu církevního vzdělávání a andragogiky pochází z Velké Británie z období po roce 1945 v souvislosti s nedělními školami. Nedělní školy byly zřizovány jako prostředek pro odstraňování analfabetismu a zvyšování vzdělání dospělých. *„Při jejich působení má nemalý vliv církev – ostatně tento církevní vliv v oblasti výchovy a vzdělávání dospělých je v řadě směrů a oblastí patrný dodnes“* (Škoda 1996, s. 73). Německý teoretik W. Flitner rovněž v období po 1945 roce se zabýval vztahem výchovy a teologie. Podle něj je vztah těchto dvou subjektů žádoucí. Měl na mysli zejména otázky náboženského charakteru vysokých škol, pedagogické a andragogické otázky duchovní péče. Flitner důsledně zdůrazňoval, že předmětem vědy je veškerá oblast lidského života, ve které mluvíme o výchovných procesech (Škoda 1996, s. 80). Nejvíce však pojetí církevního vzdělání jako součást andragogiky ovlivnili nejvýznamnější představitelé andragogického směru v šedesátých letech ve Spolkové republice Německo, Franz Pöggeler a Heinrich Hanselmann, kteří stáli u zrodu nábožensko-idealistického pojetí andragogiky. V návrhu na studijní plán andragogů, jenž byl dílem právě Pöggelera, se zabývá

osvětlováním náboženských problémů ve vzdělávání dospělých. Především se jedná o náboženskou funkci vzdělávání dospělých a o andragogické působení církve v určitém historickém vývoji (Škoda 1996, s. 92-94).

Pöggeler se kriticky stavěl k názoru Hanselmanna na funkci církve jako vychovatelky. Hanselmann tvrdil: „...církev není vychovatelkou v pravém slova smyslu, protože náboženskou víru nelze vytvářet, ani rušit dalším vzděláním, protože k víře musí být člověk probuzen pouze Bohem samým.“ (Škoda 1996, s. 92-94). Další zmínka pochází z Československa od Tomáše Trnky, předního teoretika výchovy a vzdělávání dospělých. Jeho pojetí lidovými vychází především z jeho názorů, které byly do velké míry ovlivněny zejména západní koncepcí. Nejprve bych rád přiblížil, jak Trnka vymezuje postavení lidovými: „Lidová výchova v běžném slova smyslu je částí výchovy vůbec, a tudíž teorie lidové výchovy z tohoto hlediska je částí teorie výchovy, je částí obecné pedagogiky (Škoda 1996, s. 127-128). Pro Trnku bylo stěžejní zkoumání oblasti složek a prostředků lidové výchovy. Zde se právě dostáváme k náboženskému charakteru lidovými. Jedna z jeho složek je totiž výchova náboženská a mravní.

A konečně na závěr bych se pokusil zasadit církevní vzdělávání do integrální andragogiky pana doc. Vladimíra Jochmana. Nejprve k pojmu andragogika. Můžeme ji definovat jako: „Obecný andragogický koncept vedení a péče o člověka v jeho antropogenetickém a sociogenetickém procesu.“ (Palán [online]). Docent Jochmann pojímá andragogiku ve smyslu všestranné péče o člověka. Můžeme zde tedy vidět počín koncepcí nového obsahu andragogiky. Zjednodušeně můžeme říci, že integrální andragogika se nesoustředí pouze na vzdělávání dospělých, ale záběr je daleko širší. Jedna z těchto oblastí v rámci širší oblasti edukace je kulturní výchova nebo také oblast péče, kam řadíme rovněž kulturní a kulturně výchovnou práci (Jochmann 1994, s. 15–20). Obecně lze tedy říci, že církevní vzdělávání bychom mohli zařadit právě do těchto oblastí. Rád bych přidal ještě některé z výroků pana docenta Jochmana v souvislosti s integrální andragogikou, které by mohly potvrdit vztah církevního vzdělávání a andragogiky ve smyslu výchovy:

„... výchovou rozumím jednu ze základních sociálních funkcí a jedno ze základních antropin, spočívající ve vytváření člověka jako sociální bytosti, ve vytváření sociálních vztahů a přenosu kultury, jakož i ve vytváření podmínek – především sociálních a psychických – pro život člověka jako společenské bytosti, výkon jeho sociálních rolí, jeho podíl na kultuře a jeho seberealizaci.“

„jakékoli ovlivňování lidí, domnívám se, patří v širokém slova smyslu do oblasti výchovy“

(Jochmann 1994, s. 18)

V této kapitole jsem předložil několik pohledů na problematiku církevního vzdělávání nebo obecně náboženství a praxe v andragogice. Chceme-li vzdělávat dospělého komplexně, domnívám se, že je velmi důležité zaměřit se také na duchovní rozměr v tomto vzdělávacím procesu. Samozřejmě, že zde mluvíme o širším pojetí andragogiky a ne jeho primární podoby. Nicméně i tuto podobu lze dle mého názoru z výše zmíněných argumentů považovat za akceptovatelnou.

Ignác z Loyoly – život a dílo

V této kapitole bych se rád zabýval zakladatelem řádu Tovaryšstva Ježíšova Ignácem z Loyoly. Rád bych poukázal i na určité etapy jeho života, ve kterých můžeme mluvit o prvních andragogických myšlenkách. Jak a čím byl světec ovlivněn a co jej vedlo k založení řádu Tovaryšstva Ježíšova. Rád bych zdůraznil, kdy během jeho života se zabýval dospělými ve smyslu určité edukace či péče o dospělé, či v širším pojetí – animací dospělého. Ignác z Loyoly bývá často nesprávně považován pouze za vojevůdce, válečného стратега. Budu se snažit poukázat na Ignácovi kvality a jako osobnost vzdělaného muže světce a mystika (Jesuit 2006 [online]).

Inigo vojevůdce

Inigo López de Loyola (jméno Ignác dostal až později za studií v Paříži) se narodil roku 1491 na území Baskicka. Dostalo se mu dvorské výchovy, jelikož pocházel ze staré baskické šlechty. Z počátku svého života žil v dosti „volné morálce“ i přes víru, která byla u tehdejší španělské šlechty dosti tradiční (Kyrálová 1992, s. 9). Nedbal na přání svého otce aby se stal knězem, toužil stát se vojákem. Jako mladý započal vojenskou kariéru. „*sloužil jako důstojník ve vojsku španělského místokrále Navarry, tedy ve službách císaře Karla V.*“ (Jesuit 2006 [online]). Ve službách místokrále Navarry Antonína Manriqua v poslední bitvě při obraně Pamplony mu dělová koule rozdrtila koleno. Vítězní Francouzi sice zraněného Ignáce léčili, ovšem zranění se ukázalo natolik vážné, že dne 25.6. přijal svátost umírajících (Catholica [online]). Jak se ale píše v knize Ignác zakladatel jezuitů: „... *jeho houževnatá vůle se prosadila,*“ a Ignác se pomalu zotavoval ze svých zranění (Kranz 1990, s. 7).

Vnitřní obrácení

Ignác byl na dlouho dobu upoután na lůžko a tak hledal způsob, kterým by si čas zkrátil. „... *požádal o nějaký rytířský román na čtení. Ale tento druh četby se kterým se Inigo seznámil u Juana Velazqueze (příbuzný jeho otce u něhož Inigo získával vzdělání), se na loyolském hradě nevyskytoval. A tak mu donesli čtyřsvazkový Život Kristův, sepsaný kartuziánským mnichem Ludolfem Saským (+ 1377) a životopisy svatých, Legendu aureu, Jacoba de Vorágine (+ 1298)*“ (Kyrálová 1992, s 13-14). Tato četba nebyla Ignovi příliš po chuti a jen těžko překonával své znechucení. Nakonec ho přece jenom tato četba uchvátila a s nadšením se

do ní začel. Po této události hovoříme v Ignácově životním zlomu co se týče proměny jeho duše (Catholica [online]). Ignác spatřoval v této četbě zcela jiný svět než ve kterém žil doposud. Dozvídal se o království Božím, o poustevnících, službě Bohu. Jak je uvedeno v knize od Huga Rahnera: „*hloubavá baskická povaha nutila Iniga celé hodiny přemýšlet. Bůh a svět stojí proti sobě*“ (Rahner 2004, s. 175). Začal si uvědomovat, že život, který žil doposud byl hříšný. Rozhodl se proto pro pokání, které chtěl uskutečnit formou pouti do Jeruzaléma a úmyslem zůstat navždy na poušti.

Montserrat a Manresa

Důležitou zastávkou na jeho pouti do Jeruzaléma byl klášter Montserrat, kde chtěl Inigo nadobro skoncovat se svou hříšnou minulostí. Vykonal zde generální zpověď. Klášteru věnoval svého koně a oblečení žebrákovi, on sám se potom obléká do poustevnického oděvu. (Kyrálová 1992, s. 16). Setkává se zde se zbožným benediktýnem Juanem Chanonesem, od kterého obdržel španělské vydání tzv. „Cvičení“ (Rahner 2004, s. 215). Po té následoval jeho odchod do Manresy, kde začal vykonávat osobní exercicie a vnitřní obrácení. Základem pro jeho život se stala askeze, tedy půst od masa a vína. Jeho asketický život zahrnoval také občasné týdny o hladu a žízni. Jeho duchovní život zahrnoval několikahodinové denní setrvávání v modlitbách. Snažil se prohlubovat svou víru a čistotu křesťanského života (Catholica [online]). Právě jeho pobyt v Manrese bývá označován jako „přerod“ z urozeného Dona Iniga Lopéze de Loyoly do svatého Ignáce. Zde také vznikla podstatná část jeho díla tzv. duchovních cvičení, které nás budou provázet touto prací a o kterých se ještě v následujících kapitolách zmíním (Kyrálová 1992, s. 16-18). Právě duchovní cvičení můžeme považovat za jeden z důležitých počinů v oblasti církevního vzdělávání dospělých, neboť jsou dodnes používána a uskutečňována. Úvahy duchovních cvičení mají probudit odpor ke hříchu. Cílem Ignácových exercicií je oslovení představitosti, rozumu a

vůle. Podávají střízlivá životní pravidla např. jak správně volit povolání, o hospodaření s příjmy apod. Tyto exercicie spoustu lidem ukázaly určité životní zaměření (Kranz 1990, s. 9). Jak důležitá etapa v jeho životě byl pobyt v Manrase můžeme vypočítat z následující skutečnosti, že když později založil Tovaryšstvo Ježíšovo, při vytváření stanov pro tento řád na většinu otázek ohledně kteréhokoli bodu stanov odpovídal: „*Tak jsem to viděl v Manrase*“ (Kyrálová 1992, s. 18). Svůj zdejší pobyt zmiňoval v autobiografii až do konce života. Ignác chtěl dostat svému cíli a pokračoval tedy opět na cestě do Jeruzaléma. V Jeruzalémě však dlouho nesetřval a na základě papežského rozhodnutí (směrnic) byl nucen se navrátit zpět do Evropy. Rozhodl se tedy, že bude aspoštolicky působit ve své vlasti. Aby mohl dostat svému vytyčenému cíli, musel získat nezbytné teologické vzdělání.

Studia v Barceloně

Nastoupil do latinské školy v Barceloně. Zde bych se rád zmínil, že Ignác se nebránil nastoupit ke studiu i v 33 letech. Můžeme zde tedy s určitou nadsázkou mluvit, že byl účasten procesu, který dnes nazýváme jako celoživotní vzdělání. Školu opustil po krátké době, jelikož mnohem více tíhnul k modlitbě a zbožnému rozjímání. Zmínka o prvním počínu co se týče edukace dospělého v životě Ignáce z Loyoly se dozvídáme v knize Ignác z Loyoly zakladatel jezuitů od Gisberta Kranze, který hovoří o skutečnosti, že největší Ignácovou překážkou ve studiu byl fakt, že se musel dočasně vzdát navštěvování chudých, vyučování katechismu dětí a dávání exercicií dospělým. Ignác tedy ve vzdělávání, zde mluvíme o církevním vzdělávání, nemyslel pouze na děti ale své myšlenky a zkušenosti se snažil předávat také dospělým, které považoval za velmi důležitou oblast svého působení (Kranz 1990, s. 9-10). Během studií se právě díky exerciciím seznámil se svými prvními druhy. Byli to Callisto de Sa, Juan de Arteaga a

Lope de Cáceres. Na své cestě apoštolátu se nicméně Ignác setkal i s nepochopením. Z podezření, že působí jako blouznivý sektář se dostal do sporu s inkvizicí a byl na čtyřicet dva dní uvězněn. Když bylo dokázáno, že je bezúhonný člověk a káže pravověrně, byl propuštěn, ovšem pod podmínkou, že až do konce svých studií nebude veřejně kázat a shromažďovat věřící. (Kranz 1990, s. 11).

Salamka a Paříž

Poté odchází do Salamanky, kde se opět věnuje kázání a šíření evangelia. „*Se svými třemi přáteli, k nimž se připojil jeden Francouz, káže na ulici. Pokaždé se kolem něj shromáždí početný zástup a posluchači v něm brzy začínají vidět apoštola. Jakmile se rozšíří zvěst, že svou knihu Duchovní cvičení rozdává na břehu řeky Tormes, zaplní se toto poněkud odlehlé místo příslušníky všech společenských vrstev.*“ (Ferrati 2003, s. 102). Jeho počínání vyvolalo opět rozruch a Ignác byl znovu uvězněn. Jak se ale sám vyjádřil: „*není v Salamance dost okovů a řetězů, že by si pro Boha nepřál více*“ (Kyrálová 1992, s. 23-24). Po propuštění z vězení byl nucen odevzdat k posouzení i svá duchovní cvičení. Byl vyzván, aby své učení předvedl v praxi na výkladu prvního přikázání Desatera. Rozsudek byl příznivý a Ignác mohl odejít za podmínky, že kdykoliv budou mluvit o duchovních věcech, nesmí vymezovat míru závažnosti jednotlivých hříchů, zda se jedná o hřích všední nebo smrtelný (Kyrálová 1992, s. 23-24). Studium na pařížské Sorbonně, kam se odebral po propuštění ze Salamanky, zakončil po sedmiletém studiu akademickým titulem magistra. Ani v Paříži nepřestával být Ignác horlivý pro svou víru a shromažďoval kolem sebe skupinky svých stoupenců. Avšak ani zde se jeho šíření víry Kristovy neobešlo bez problémů. Záležitost však byla šetrně urovnána. Během svého studia získal devět přátel, které můžeme označit a považovat za jakýsi zárodek řádu, který měl zanedlouho vzniknout. Jedním z nich byl František Xaverský, o kterém budu ještě mluvit ve spojitosti s jezuitskými misemi.

František Xaverský bývá někdy považován za největšího duchovního syna Ignáce z Loyoly. Za položení základu vzniku nového řádu je považováno datum 15. srpna 1534. Jak stojí v Historickém přehledu jezuitů: „*Ignác z Loyoly, Petr Faber, František Xaverský, Jakub Laínez, Alfons Salmeron, Šimon Rodriguez a Mikuláš Bobadilla složili na Monmatru v Paříži slib chudoby, čistoty a k tomu připojili další dva závazky: nabídnout se jako misionáři ve Svaté zemi, a kdyby to do roka nebylo možné, dát se bezpodmínečně k dispozici papeži pro splnění jakéhokoli církevního úkolu*“ (Jezuité v historickém přehledu 2002, s. 10). Ignác opouští své druhy kvůli podlomenému zdraví. I ve své vlasti se snažil apoštolsky působit. Na panství Loyolů zavedl městskou péči o chudé.

Jako další místo pro svou činnost si Ignác vybral Řím, kam se vydal se svým druhem Favrem. Vykonávání exercicií a dalších služeb pro druhé dal požehnání sám papež a Ignác tedy mohl vykonávat své poslání, které kromě zmíněných exercicií zahrnovalo vyučování dětí, navštěvování nemocných ve špitálech, zpovídání a kázání na ulicích a v kostelích. Když se všichni druhové sešli spolu v Římě, bylo to roku 1538, rozhodli se založit společnost, která by byla trvalá a měla přesah i pro další generace. Papež tento jejich úmysl posvětil a vydává v roce 1540 bulu *Regimini militanti Ecclesiae* o zřízení Tovařystva Ježíšova. Ignác kladl důraz na získávání elitní skupiny mládeže na univerzitách a ve šlechtických kruzích. Jak totiž sám říkal: „*...co činí člověka schopným dokázat něco velikého ve světě, uschopňuje ho také k velikým věcem v životě duchovním*“ (Kranz 1990, s. 14-15). O rok později, přesněji 19. dubna 1541, je Ignác zvolený Řádovým generálem (Kranz 1990, s. 14-15). Na příkaz papeže byli bratři z Tovařystva Ježíšova vysláni do Portugalska, Francie, Německa, Rakouska a do zemí vzdálenějších jako byla Indie a Japonsko. Řádový generál Ignác v té době zakládá Collegium Romanum, dnešní Gregoriánská univerzita. Další jednání, které můžeme pro naše účely označit jako andragogické bylo založení Collegia Germania, které bylo určeno pro výchovu kněží ze zemí ohrožených protestantismem (Catholica [online]). Toto své tvrzení bych rád podložil faktem, že kněžím se klasického, tedy

formálního vzdělání dostalo. Můžeme tedy mluvit o doplnění kompetencí, nebo vzdělání nad rámec formálního vzdělání. V roce 1554 požádal císař Ferdinand I. Ignáce o založení jezuitské koleje v Praze a ten jeho žádosti vyhověl. Ignác začal zřizovat kvůli rozrůstajícímu řádu jednotlivé provincie a jmenovat provinciály. Dříve totiž byli všichni podřízeni řádovému generálu. Ignác v posledních letech již neopouštěl Řím. Na začátku roku 1556 se Ignácův stav velmi zhoršil a nebyl schopen vykonávat ani bohoslužby. Ignác z Loyoly zakladatel Tovaryšstva jezuitů umírá krátce před sedmou hodinou ranní v pátek 31. července v roce 1556 (Kyrlová 1992, s. 39-47).

Tovaryšstvo Ježíšovo

Účelem této kapitoly není obšírně procházet dějiny řádu Tovaryšstva Ježíšova, ale podat základní informace o jeho zaměření a činnostech ať už obecně či konkrétním působením na poli andragogickém. Jezuité jsou řádem řeholních klerikánů, což znamená, že jejich základ tvoří kněží. Kromě obvyklých slibů chudoby, čistoty a poslušnosti jsou od svého založení úzce spjati se Svatopetrským stolcem, kdy skládají čtvrtý slib, kterým je zvláštní poslušnost Svatému Otci.

Základní atributy

- Znak: v modrém (červeném) poli zkratka Ježíšova jména IHS s křížem nad a třemi hřebíky pod prostředním písmenem, vše v plamenné aureole.
- Heslo: Omnia ad maiorem Dei Gloriam
- Řeholní oděv: černý talár s cingulem, jenž je v podstatě klerikou španělských kněží 16. století, na hlavě biret. V zásadě se řádový oděv přizpůsobuje zvyklostem diecézních kněží

Struktura řádu

Hierarchie

Generál – stojí včele řádu

Provinciál – řídí provincie

Supermissionum – má na starost dozírání nad misiemi

Kněží – s dvouletým noviciátem tzv. Coadiutores spirituales

Laičtí členové – k pomoci kněžím tzv. Coadiutores temporales

Druhy domů

Semináře – pro studijní i duchovní výchovu vlastních členů

Koleje – alumáty určené k výchově mládeže

Exerciční domy – pro vykonávání duchovních cvičení

Scriptoria - pro vědecké účely

(Jirásko 1991, s. 77 – 79)

Tovaryšstvo Ježíšovo (označováni někdy také názvem Jezuité) se už od svého založení věnovalo především rozšiřování zbožnosti a víry katolické církve. Díky papežskému právu, které bylo řádu uděleno mohli členové Tovaryšstva kázat v kostelích a na ulicích, rovněž také zpovídat a udělovat rozhřešení. (Bílek 1896, s. 16). Tovaryšstvo Ježíšovo se snažilo jak o spásu a zdokonalení vlastních duší, tak také o zdokonalení a spásu svých bližních. Jak se dozvídáme v knize Ignác z Loyoly zakladatel jezuitů: *„Nebyl nikdy před tím takový řád, který by prohlásil pastorači tak důrazně za svůj úkol. Byly sice již dříve řády, které sloužily lidem v nemocnicích a vězeních, které prováděly misie mezi židy a věnovaly se výchově mládeže,*

ale Tovarýšstvo Ježíšovo je první řád, který všechnu tuto práci ukládal členům jako povinnost.“ (Kranz 1990, s. 15). Další z oblastí ve kterých se členové a vůbec celý řád angažoval, byla především výuka na školách veškerých druhů. Dále pak byli členové tohoto řádu činní jako misionáři, dávali exercicie. Činnost řádu celkově velmi ovlivnila evropskou barokní kulturu a to ve všech oblastech. Například v literatuře, výtvarném umění. Velký význam mělo také divadlo provozované v seminářích i na veřejných prostranstvích. Rovněž nesmíme opomenout skvělých výsledků, kterých bylo dosaženo v oblasti vědy. Vznikala nová vědecká pracoviště např. Collegium Claromontanum v Paříži. V současné době se řád soustředí jak na exerciční, pastorační, tak také na vzdělávací působení (Jirásko 1991, s. 77).

Duchovní cvičení - jako základ církevního vzdělávání dospělých

Latinsky *exertitia spiritualita*, jsou dílem Ignáce z Loyoly, které kolem roku 1522 napsal podle podobného díla, které obdržel od opata benediktýnského kláštera v Manrase Dona Garcii Cisary, vydané již v roce 1500. (Bílek 1896, s. 17). Duchovní cvičení považujeme za základ spirituality řádu Tovarýšstva Ježíšova. Na začátek této kapitoly bych nejprve definoval pojem spiritualita. „*V původním slova smyslu je spiritualita především vanutím Ducha svatého (Spiritus Sanctus), které pak nachází v různých dobách a kulturněhistorických souvislostech rozmanitou odezvu u konkrétních lidí*“ (Bohemia jesuitica 2010, s. 37). Pro spiritualitu konkrétního řádu je charakteristické především charisma jeho zakladatele. Pro život Ignáce z Loyoly bylo stěžejní ustavičné hledání Boží vůle. Odraz tohoto zaměření můžeme spatřovat v hesle, které zvolil pro sebe i celý řád. „*Ad Maiorem Dei Gloriam*“, které můžeme přeložit jako „*K větší cti a slávě Boží*“. (Bohemia jesuitica 2010, s. 37)

Duchovní cvičení nemůžeme považovat za běžnou duchovní literaturu, chápeme ji spíše jako sbírku návodů či pravidel jak meditovat a především vést k meditaci druhé. Výsledkem těchto exercicií se stává cenné bohatství, které může pozitivně ovlivnit mnohé v našem životě. Ignaciánské exercicie nejsou určeny pouze katolickým křesťanům ale i příslušníkům jiných náboženství a nejenom duchovenstvu nýbrž i laikům. Duchovní cvičení jsou zdrojem důležitých společenských i kulturních změn. (Exercicie [online]). Cílem těchto cvičení je bdělost a připravenost slyšet hlas Boží, tak aby exercitant mohl s co největší jistotou nalézt Boží vůli ve svém životě.

Jak již jsem zmínil, cílovou skupinou těchto cvičení nebyli pouze členové řádu nebo klérus ale i široká veřejnost. Byli to právě laici (ženy) které prodělali s Ignácem cvičení (exercicie) jako první. I když se to může na první pohled zdát, exercicie nejsou pouze návodem k efektivnějšímu jednání, ale také školou modlitby. Veliký význam má především vydávání svědectví jeden druhému, jak se píše v knize O duchovních cvičeních Ignáce z Loyoly : „...tisíce mužů a žen absolvují ignaciánské exercicie a pak své zkušenosti předávají dál. ...exercicie si začali navzájem dávat laici, muži i ženy“ (Tetlowem 2006, s. 11). Na tomto místě bych zasadil duchovní cvičení do andragogické praxe a argumentoval, že splňují charakteristiky vědy o výchově a vzdělání dospělých. K faktu, že objektem těchto cvičení byli dospělí bych zde rád citoval z knihy Andrého Ravieriho, kde mluvil o nedostatečném vyučování ve víře v období 16. stol: „*Proto papež Pavel III. svěřil Ignácovým druhům jako nejnaléhavější úkol vyučování katechismu dětí ve všech římských školách. Stejně záležitosti – Vyučování křesťanské nauce – sloužily zvláštní kázání pro dospělé ... Druhové Tovyřstva k tomu většinou používali první týden duchovních cvičení*“ (Ravier 2002, s. 47). Církevní vzdělávání jako součást širšího pojetí andragogiky jsem obhajoval již v předchozí kapitole a z této citace vyplývá, že duchovní cvičení byly skutečně používány jako nástroj k vyučování křesťanské nauky, tedy obecně k církevnímu vzdělávání. (Ravier 2002, s. 47). **Můžeme také říci, že duchovní cvičení**

nepředkládají hotovou duchovní zkušenost, ale spíše vedou člověka samotného, aby zkušenost získal. Jsou vůdcem, který vytváří společnou řeč mezi exercitátorem a exercitantem. Exercitátor vlastně v hyperbolickém významu píše pokaždé nové duchovní cvičení. Zde můžeme pozorovat znaky charakteristické pro andragogiku, protože po přečtení této kapitoly můžeme dle mého názoru usoudit, že jde o vzdělávání neformální, základem je zájem exercitanta. Exercitátor plní roli jakéhosi pomocníka, tedy člověka který objasňuje problematiku, pomáhá vysvětlit problematická témata, jinými slovy exercitanta vést a směřovat. (Ravier 2002, s. 514-515). Duchovní cvičení bych také neváhal definovat jako způsob animace dospělého. Pojdme proto nejdříve animaci definovat: *„V některých andragogických teoriích je animace chápána jako "oduševňování", nikdy nekončící humanizace člověka, přičemž animace může být jak intenciální - záměrná, tak i funkcionální (nezáměrná). Sémanticky se vychází z lat. animal rationale - tvor, nadaný rozumem, vědomím“* (Palán, [online]).

Jakým způsobem Ignác dával exercicie

Velmi důležitým faktorem pro exerciční praxi byla duchovní zralost člověka. Za nejjednodušší formu duchovních cvičení považujeme „cvičení prvního týdne“. Zpočátku exercicie které trvaly delší dobu (pozn. není specifikována doba, ale předpokládám, že se zde mluví o kompletních duchovních cvičeních, tedy odhaduji dobu trvání na jeden měsíc) vyhradil Ignác pouze řeholním osobám. Postupně je začal dávat také kněžím a laikům, též ženám (Ravier 2002, s. 520 – 522).

Existují různé formy duchovních cvičení: jsou realizovány pro jednotlivce, skupiny sedmi až osmi osob i takové, které mohou být dávány třetí osobou. Ignácovo zaměření je zcela zřejmé, chce aby: *„...duchovní cvičení sloužily všem lidem, těm nejskromnějším i vysoce postaveným, nevzdělaným i vzdělaným. Je věcí exercitátora přizpůsobit je účastníkům, provést správný výběr, dále je rozvinout, nebo něco z nich vypustit“* (Ravier

2002, s. 526). Doporučení proč by se měl člověk vlastně účastnit duchovních cvičení: „*Zvláště lze exercicie doporučit každému, kdo chce vykonat nějakou zásadní volbu, důležité rozhodnutí o svém dalším životním směřování. Plody duchovních cvičení jsou ale pro každého jiné a zcela osobní, protože každý člověk je jiný, neopakovatelný a ojedinělý. Bůh ho proto během doby, kdy se mu člověk v meditaci otevírá, sám vede a dává mu přesně to, co pro svou životní cestu potřebuje.*“ (Exercicie 2011 [online]).

Struktura duchovních cvičení

Rád bych zde nastínil konkrétní strukturu duchovních cvičení. Duchovní cvičení jsou rozčleněny na čtyři části „týdny“. Klasické exercicie totiž trvají celý měsíc, jejichž součástí je očištění a uspořádání si života až po sjednocení v lásce s Ježíšem Kristem (Exercicie 2011 [online]). Každý den se účastník setkává s tzv. duchovním průvodcem, který pomáhá rozebírat jednotlivé témata a pohovořit o zkušenosti s modlitbou. Zde se ovšem setkáváme s problémem, že pro mnoho lidí je nemožné strávit celý měsíc v ústraní. (Tetlowem 2006, s. 12)

- **První týden** –se snaží zaměřit na hloubku našich hříchů a naopak odpuštění a Boží milosrdenství. Účastník v této první fázi má tedy více prostoru pro poznání sama sebe. Současný člověk následkem dnešní doby a toho jaký je pohled na současný svět, neumí zcela proniknout do svého nitra, aby poznal své stinné stránky a svou velikost, vše co mu brání se k Bohu přiblížit, stejně tak k lidem kolem sebe.
- **Druhý týden** - se snaží lépe poznat osobu pro katolíky velmi důležitou a tou je Ježíš Kristus. Toto poznání má vést člověka

k tomu, aby se do Ježíše Křtitele bezmezně zamiloval a rozhodl se jej následovat. Po zkušenosti očistné moci v podobě Božího milosrdenství, spatřujeme význam tohoto týdne v tom, že se více přiblížíme osobě Ježíše Krista a plně se mu odevzdáme.

- **Třetí týden** – tento týden účastník zakouší svým srdcem velikost nezměrného utrpení Ježíše Krista, ten který se lidem v lásce vydal pro spásu duší všech lidí a promlouvá skrze velikou bolest a utrpení, jenž muselo být uskutečněno, abychom mohli být spaseni.
- **Čtvrtý týden** - zve účastníka duchovních cvičení k tomu, aby se spolu s ostatními mohl radovat z velkého zázraku, tedy zmrtnýchvstání Ježíše Krista. Rozjímání o Ježíšově umučení a smrti je sice v exerciciích Ignáce z Loyoly oddělené od rozjímání o zmrtnýchvstání, obě události ale tvoří jedinou velmi významnou skutečnost a to skutečnost, pro kterou se vžil název „velikonoční tajemství“.
- Duchovní cvičení Ignác uzavírá *Kontemplací k nabytí lásky*. Ta vytváří most mezi dobou intenzivní meditace a obdobím všedního života, jež bude následovat. Jak sám autor knihy píše, tato meditace má člověku především pomoci zakusit, že: *„přítomnost Boha můžeme najít ve všech věcech, které nás obklopují v denním životě, např. v dialogu, při chůzi, v pozorování, naslouchání“*

(Exercicie 2011 [online])

Andragogické vzdělávací působení Tovaryšstva Ježíšova mimo evropský kontinent

Nyní bych se rád věnoval působení řádu mimo evropský kontinent. Vzdělávací působení mimo evropský kontinent bylo realizováno zejména formou misí. „*Missie (lat. missio) tj. vyslání kazatelů k rozšíření víry křesťanské*“ (Bílek 1896, s. 6). Jezuitský řád vznikl v době, kdy mluvíme o tzv. globalizaci světa. V době kdy Kolumbus objevil Ameriku a Ferdinand Magalhães poprvé obeplul zeměkouli. To otevřelo nebývalé možnosti v rámci globálního myšlení. Tyto možnosti byly zmíněny také v exerciciích ve výzvě k celosvětové misii. Ignác ve svých duchovních cvičeních tedy vybízí účastníky exercicií, aby si ve vlastních meditacích představili Trojjediného Boha, jenž ve své věčnosti ustanovil druhou osobu člověkem a spasil lidské pokolení. Ignác se cítil být k této službě plně povolán, konkretizuje tedy čtvrtý slib jako „poslušnost ve věci misí“. Velkým vzorem členům Tovaryšstva Ježíšova ale i ostatním lidem v misijní činnosti se stal František Xaverský (Bohemica jesutica 2010, s. 42). Tovaryšstvo Ježíšovo působilo zvláště ve Východní Indii, v Japonsku, Číně a také v Americe. Celé misionářské dílo bylo řízeno římskou stolicí, zejména pak spolkem k rozšíření katolické víry mezi pohany. Založil jej papež Řehoř XV. pod názvem „Collegium de fide propaganda“ v roce 1622. Misie tedy v určitém slova smyslu můžeme označit za vyvrcholení ignaciánského apoštolátu (Bílek 1896, s. 84).

Za prvotní smysl misí můžeme označit získávání konvertitů. Prostředkem k tomu bylo kazatelství, tedy předávání křesťanské nauky širokému okruhu lidí. Misionáři si brzy začali uvědomovat, že není zdaleka jasné, zda se jejich víra, znalosti a dovednosti nesetkají spíše s posměchem nebo nevšímavostí. Na jednu stranu jsou zaznamenány evangelizační úspěchy, na druhou stranu se ale také dozvídáme o nepřátelských postojích

vůči jezuitům. Další z řady problémů, který vyvstával a se kterým se misionáři setkávali bylo nedorozumění. Například mughalský císař Džahángír si kladl otázku: „*Proč by měl kterýkoli obyvatel Číny šestnáctého století, země, kde poprava ukřižováním byla vyhrazena banditům, uctívat někoho, kdo byl před 1500 lety kdesi na druhé půlce země takto potrestán?*“ (Wright 2006, s. 83 – 85). Mnoho kultur naráželo právě na tento problém. Nedokázali pochopit smysl proč konvertovat na tuto víru.

Tovaryšstvo Ježíšovo se snažilo velmi pečlivě promýšlet svou misijní činnost. Jezuité kladli značný důraz na přesvědčování. Toto přesvědčování mělo nejrůznější podoby. Jednalo se i o tzv. plamenná kázání, jejímž účelem bylo dotyčné vystrašit a pomoci tak ke konverzi na křesťanství (Wright 2006, s. 115). Tovaryšstvo Ježíšovo bylo za své misie často kritizováno. Vyhlášený cíl, který spočíval v pokřesťanstění celých národů nevyšel. Ať už je na vině špatná technika přesvědčování nebo fakt, že si jezuité velmi často dokázali znepřátelit své vlastní konvertity. Rozčarování z neúspěchu popisuje i František Xaverský, který z Indie hlásil: „*nechtějí naslouchat ničemu, co neodpovídá jejich způsobům a zvyklostem*“. Dědictví křesťanských misí i přesto můžeme považovat za veliké. Evropa se dozvěděla a existenci nových a vzdálených světů, setkaly se různé kultury a proběhl mezi kulturní dialog (Wright 2006, s. 123-132).

K legitimizaci andragogiky ve spojení s misemi bych se opět rád obrátil na docenta Jochmanna a jeho integrální andragogiku:

- **široká oblast vzdělávání dospělých** - školské, podnikové, mimoškolské;
- **ještě širší oblast edukace** - politická a občanská výchova, podniková výchova, kulturní výchova, propagace a reklama, prevence a výchovná práce v oblasti sociálně patologických jevů a penologie, zdravotní osvěta a lékařská andragogika, vojenská výchova, tělesná výchova aj.;

- **stejně široká oblast péče** - kulturní a kulturně výchovná práce, podniková péče o lidi (personalistika nebo lépe personální management), sociální péče a sociální práce, sociální péče o nemocné, gerontologie, poradenství různého druhu, volný čas, zábava, rekreace, seberealizace;
- **funkcionální působení** - masové komunikační prostředky, působení prostředím, sociální ekologie, bydlení atd.

(Palát [online])

Z tohoto výčtu zaměření integrální andragogiky pro účel misí můžeme mluvit o oblasti péče, tedy konkrétně kulturní a kulturně výchovná práce.

Andragogické vzdělávací působení Tovaryšstva Ježíšova v Českých zemích

I v této kapitole se budu zabývat zejména duchovními cvičeními jako nástrojem vzdělávání dospělých. V souvislosti s Českými zeměmi se proto zaměřím zejména na období v letech 1850 – 1919 kdy hovoříme o rozmachu exercičního hnutí.

Počátky

Za počátek působení Tovaryšstva Ježíšova u nás považujeme příchod členů tohoto řádu na základě žádosti krále Ferdinanda I., jenž ze strachu před pronikajícím vlivem protestantismu usiloval o to, aby Jezuité mohli založit v Praze vlastní kolej. Důležitou roli sehrál Petr Kanisius, který

se snažil připravit půdu svým spolubratřím pro zřízení koleje. V roce 1556 do Prahy přišlo dvanáct členů nové koleje. Překážkou pro kázání a výuku křesťanské nauky se ukázala neznalost českého jazyka. Většina prvních jezuitů byli cizinci, kteří znali pouze jazyk německý, francouzský či latinský. Činnost řádu se rozrůstá a v roce 1558 máme zmínku o tom, že se kázání rozšířilo i mezi prostý lid na venkov (Benetka 1941, s. 6-10)

Období do roku 1900

Už roku 1555 byla snaha o zřízení koleje i na Moravě, ke které ale došlo až později (Čornejová 1995, s. 60). O vzdělávání dospělých se dozvídáme v době předběllohorské (1556–1618) od P. Bohumila Spáčila T. J., který ve své knize *Jesuité* uvádí: „*Jako stáli kazatelé při některých kostelích pražských působili jesuité na dospělé věřící*“ (Spáčil 1923, s. 118 – 126). Jednalo se zejména o kostely sv. Klimenta, sv. Anežky, dále pak sv. Jakuba a sv. Tomáše. Mezi další činnosti tohoto období patřily tzv. venkovské misie. Členové Tovaryšstva Ježíšova se soustředili zejména na duchovní potřeby poddaných. Svou exercitátorskou činnost zaměřovali na české kláštery, aby tak přispěli k upevnění jejich vnitřní reformy. Řádová činnost ovšem zaznamenala mnoho úspěchů i v době poběllohorské, kdy byly i nadále provozovány venkovské misie, duchovní cvičení a péče o chudé (Spáčil 1923, s. 118 – 126).

Velikou ránou pro celý Jezuitský řád bylo jeho zrušení v roce 1773 papežem Klementem XIV. K znovu vzkříšení působnosti řádu došlo na počátku 19. stol., kdy papež Pius VII. v roce 1814 řád opět obnovil. Do Čech znovu přišli Jezuité roku 1853 díky podpoře biskupa litoměřického. Na Moravu byli Jezuité opětovně uvedeni biskupem olomouckým kard. Bedřichem Furstenberkem, který svěřil Jezuitům poutní místa Velehrad a Hostýn pro vykonávání jejich činnosti. Velikou zásluhu na uvedení členů Tovaryšstva Ježíšova na Moravu měl Dr. Ant. C. Stojan (Spáčil 1923, s. 129-131).

Exerciční hnutí do roku 1919

Exerciční činnost ve svých počátcích byla nejpatrněji zaregistrovatelná především na Velehradě a Svatém Hostýně. Tato poutní místa se stala ohniskem exercičního hnutí u nás. Obecně lze říci, že v Českých zemích můžeme o skutečném exercičním hnutí mluvit v polovině 19. stol. Mezníkem v pojetí duchovních cvičení v Českých zemích se stává pastýřský list pražského arcibiskupa Bedřicha Schwarzenberga (1809 – 1885) ze dne 5. srpna roku 1865, který doporučuje exercicie především laikům. Tento list nesl název *Pozvání k prvním exerciciím učitelským v arcidiecézi pražské*. Jak jsem se již zmínil, vyzdvihuje především potřebu duchovních cvičení i pro ostatní věřící: „*Vždyť i pro ně, tak jako pro kněze je důležitá a obtížná péče o vlastní spasení... Za tou příčinou bývaly jinde zřízeny na mnoho místech zvláštní domy, v nichž se konala duchovní cvičení. Tam přicházeli též nekněží, aby přemýšleli o volbě stavu, anebo když nastal v jejich životě důležitý obrat, aby žádali několikadenním rozjímáním požehnání shůry...*“ (Bohemica jesutica 2010, s. 153). Dalším plánem bylo zřídit zvláštní exerciční domy podle příkladů zahraničních států, dále pak posílení lidových misí zejména na venkově, ale i ve městech. I přes technické potíže, které první exercicie provázely, staly se ignaciánské exercicie na dlouhou dobu velkým trendem a zájem o ně stoupal. Exercicie se i přes pastýřský list nezaměřovali pouze na laiky. První české kněžské exercicie se konaly v roce 1875 v Hradci Králové. V roce 1882 byly uspořádány první otevřené exercicie pro muže – laiky a pro ženy v roce 1892, které byly určeny především pro učitelky (Bohemica jesutica 2010, s. 154).

Ohniskem exercičního hnutí se na přelomu 19. a 20. stol stává Velehrad. Otázkou je, zda oblíbenost duchovních cvičení na tomto místě byla ovlivněna prostředím nebo výbornými a oblíbenými exercitátory P.

Eduardem Vostatkem S.J. a P. Janem Cibulkou S.J. O rozkvět exerciční praxe se zasloužil již výše zmíněný Stojan, jenž se uspořádal exercičií pro učitele. Snahou Stojana bylo vybudovat z poutního místa Velehrad základnu vnitřní náboženské obnovy. Takto velký rozmach exercičií s sebou přinesl snahu o vědecké a metodické studium dávání exercičií. To vedlo až k modernímu doslovnému překladu Duchovních cvičení sv. Ignáce z Loyoly od P. Jaroslava Ovečky S.J. (Bohemica jesuitica 2010 s. 155-159).

Andragogické vzdělávací působení Tovaryšstva Ježíšova v Evropě

To, že jezuité kladli velký důraz na vzdělání můžeme spatřovat již z počátků uskupování a tvorby Tovaryšstva Ježíšova, Po návratu od Papeže Pavla III. z Říma, kde došlo k jejich prvnímu setkání, se odebrali do Benátek, kde při kněžském svěcení si za titul svého svěcení zvolili mj. dostatečné vzdělání. V této kapitole se rád zabýval a rozebral situaci v několika evropských státech, zejména západních a jižní.

Počátky

Již v roce 1538 se objevuje zmínka, že společníci (nemluví se zde ještě o řádu) se v Itálii věnovali zpovídáním a byli plně zaměstnáni dáváním exercičií. Co se týče ostatních vzdělávacích akcí, byly výhradně cílovou skupinou děti. (Ravier 2002, s. 17-25)

Dále v 16. století se dostáváme ke kultuře jenž byla velmi ovlivněna „rozevírajícími se nůžkami“ mezi šlechtou a chudým lidem, které ovlivnilo i vzdělávání dospělých ale především převážně vyučování dětí. (Ravier 2002, s. 43) Andragogické působení se v 16. století uplatňovalo především díky

nedostatečnému vyučování ve víře. Jak se píše v knize od Raniera: „*Jsou tu sice skvělé univerzity ale žádné nebo velmi špatné náboženské vyučování lidu.*“ Situace byla velmi špatná. Náboženská praxe totiž byla plná pověr, magie, čarodějnictví, dále pak provozování náboženských průvodů, které končili maškarádami. Ignác se svými druhy také narážel na nevědomost a nedostatečnou vzdělanost kněží. Proto první z úkolů, které si druhové vzali za úkol byla snaha pomoci kléru (pozn. kněžím) vyučováním písma svatého. Historik J. P. Giussani mluvil o době před rokem 1556 takto: „ *Lid téměř vůbec neznal pravdy katolické církve. Neznal modlitbu Páně ani Zdravas Maria, stěží znal dobře znamení kříže. Ještě méně mu byly známy články víry a Desatero.*“ Papež Pavel III. tedy svěřil Ignácovým druhům náležitý úkol - vyučování křesťanské nauce – k tomu sloužili zvláštní kázání pro dospělé. Druhové tovaryšstva Ježíšova k tomu používali především první týden Duchovních cvičení. O vzdělávání dospělých se zasloužili druhové Ignáce z Loyoly: Petr Fáborský a Diego Laínez, kteří působili v Parmě a Piacenze. Tam díky kázání a dávání exercicií se situace, co se týče vzdělanosti obracela k lepšímu. Dokonce byli tito druhové podporováni laiky. Vyvíjela se zde snaha vyučovat ženy i děti, které například nemohli chodit do kostela. (Ravier 2002, s. 98)

Mezi první dokumenty Tovaryšstva Ježíšova, které se vyjadřují k vzdělávání dospělých, byl dokument, nebo mluvíme spíše o stručném nárysu základních stanov, který byl určen pro papeže Pavla III. Předložen mu byl v roce 1539 a byl členěn do pěti kapitol. Většina tohoto textu byla později přejata do buly *Regimini militantis Ecclesiae* o zřízení Tovaryšstva Ježíšova. Ve třetí kapitole tohoto nárysu je zmínka o důležitosti zásadní povinnosti vyučovat děti a nevzdělaný lid, přičemž je důležité aby se takto dělo nezávisle na okolnostech, osobách, místě a času.

Rozkvět – 1541 - 1556

Z roku 1541 máme zmínku o domu La Strada, jenž byl středem apoštolátu v Římě. Ignác a jeho druhové v něm vedli duchovní rozhovory, vyučovali křesťanské nauce a jinými způsoby se zaslouhovaly o církevní vzdělání místních lidí. V následujících letech Tovaryšstvo Ježíšovo nadále proniká i do ostatních Evropských států, jako je Portugalsko, Německo, Španělsko. Ignác nadále vybízel k apoštolské službě a vzdělávání i prostého lidu ve víře. Mezi další počiny v té době patřilo zakládání tzv. kolejí. Ty byly zřizovány ale především pro výchovu mladých pro budoucí práci v řádu Tovaryšstva Ježíšova. Pro odlišný cíl mé práce, se proto již více nebudu touto oblastí zabývat. V těchto letech je církevní vzdělávání používáno jako nástroj obrany proti pronikajícímu protestantismu, proto Ignác klade velký důraz právě na duchovní cvičení s cílem více vzdělat lid v katolické víře. To ovšem nebyl jediný z cílů.

Za centrum církevního vzdělávání a centra apoštolské služby tehdejší doby můžeme označit (jak již jsem výše zmínil) dům v La Stradě. Právě roky 1541 – 1556 označujeme za dobu jejího rozkvětu. Dále pak je to dům sv. Marty, kterého se Ignác osobně ujal (Ravier 2002, s. 125-155).

Z roku 1556 máme zprávu o založení dvou domů v Portugalsku, přesněji v Goa a Komorinu. Posílení dávání exercicií a duchovních cvičení vzniká na základě ohrožení několika evropských zemí Islámem. Většinu informací, které z této doby máme jsou zásluhou vysokého úředníka Tovaryšstva Ježíšova Juana Alonsa de Polanky, ten se podílel na sestavení archivu a informace pak sestavil do svého díla s názvem *Chronicon*. Situace ve Španělsku a její rozvoj je velmi ovlivněn duchovními cvičeními jak uvádí Ravier ve své knize. Velikou službu Ignáci a celému Tovaryšstvu Ježíšovu prokázal v roce 1548 sám papež Pavel III. Kdy díky jeho „chvalořeči“ na ignaciánské duchovní cvičení 31. července nastal velký rozmach a zájem o exercicie. V jeho *Pastoralis officii* je výslovně doporučuje. Poprvé jsou duchovní cvičení vydány knižně a Polanko k nim

napíše úvod. Nadále zásluhou rozrůstajícího se řádu a vzniku kolejí, dochází rozšíření církevního vzdělávání na území Španělska, Portugalska, Franciie. Nejmarkantnější změny zaznamenáváme na území Španělska kdy můžeme označit tuto změnu jako „ bouřlivý růst“ jedná se především o území ve Valladolidu, Valencii, Zagarose. .(Ravier 2002, s. 125-155)

V roce 1551 se stává situace kritická v Německu, kdy se snaží Ignác všemožně bránit protestantismu. Z tohoto důvodu jsou odvoláni univerzitní profesori, kteří sympatizují s protestantismem. Jezuité se snaží získávat nenásilnou a pozvolnou formou vzdělávání sympatie obyvatelstva, jenž bylo ze začátku nepřátelského smýšlení.

Rok 1552 bývá často označován rokem duchovních cvičení: *„Duchovní cvičení se stále rozšiřují. Jsou nejdůležitějším nástrojem pro apoštolát, a proto i pro získávání dorostu a jeho školení. Ignác posílá exempláře Duchovních cvičení přátelům a dobrodincům.“*

Rok 1554 byl provázen krizí Tovaryšstva Ježíšova. Mezi hlavní problémy patřilo nouze římských domů, které byly poznamenány především finanční stránkou. Ve Španělsku to byly zase útoky na duchovní cvičení, které dospěly do stádia, kdy bylo nutné veřejně se proti těmto útokům ohradit. Z tohoto důvodu byla sepsána obhajoba, která se zabývala nejproblematičtějšími body. .(Ravier 2002, s. 165-190)

Působení v Evropě do roku 1900

Ve Španělsku nebyla situace pro Jezuity vůbec jednoduchá. S velkou námahou se jim podařilo usadit se ve městech Salamanca a Alcala, kde započali své vzdělávání. Důvod jejich nezdaru a neoblíbenosti u místních obyvatel byl uznávaný dominikánský hlasatel Melchior Cana, který se ve svých kázáních velmi tvrdě a nevybíravě o jezuitech vyjadřoval. Členové tovaryšského řádu byli označováni za rozvraceče a falešné proroky. Podobná situace nastala v Alcale, jenž náležela v té době k diecézi arcibiskupa z Toleda. Papež ovšem vydává bulu, která jezuitům beztrestně povoluje kázat a v této diecézi vzdělávat. Vůbec nejhorší situace byla

v Saragosse. Tam se proti jezuitům obrátil i prostý lid. Nakonec přece jenom díky podpoře královského náměstka získali kromě respektu také finanční podporu kterou využili pro výstavbu koleje a domu. (Bílek 1896, s. 132–135)

Rovněž v Nizozemí se jezuité potýkali s mnohými problémy. Tehdejší vladařka Marie, sestra císaře Karla V. nebyla jezuitům příliš nakloněna (období po roce 1542). Proto se snažili založením vlastních bratrstev a svého kazatelského a vzdělavatelského působení získat co nejvíce lidí. Díky přispění generála Lainéze a Markéty vévodkyně z Parmy, se Tovaryšstvu podařilo založit v roce 1562 jejich první kolej v Nizozemí, ve městě Luvaň. Za povstání protestanských stavů, byli jezuité vyhnáni z měst ve kterých působili. Za rozkvět řádu na území Nizozemí považujeme roky 1578 – 1588 kdy byly zřízeny koleje ve městech Tournay, Courtray, Ypernu. Rovněž i kazatelská a vzdělávací činnost byla na vzestupu.. Jezuité byly nakonec vyhnáni z Nizozemí ale v roce 1705 i později ještě můžeme zaznamenat tajné misie a vykonávání kazatelských služeb v domácích kaplích (Bílek 1896 s. 135-37).

První zemí, ve které se jezuité usadili bylo Portugalsko. Zajímavostí je, že vyslání do Portugalska byl František Xaverský a Šimon Rodriquez ještě před konstituováním samotného řádu Tovaryšstva Ježíšova (v roce 1540). V Portugalsku si Ignác uvědomil, že jezuité mohou posloužit i u knížecích a panovnických dvorů. Jezuita Jakub Miro se právě na přání Ignáce stal královským zpovědníkem. Jezuité získali v Portugalsku velký mocenský vliv. Miro nebyl poslední z Jezuitů, který obsadil některý z vysokých duchovních postů. Jejich vliv byl takový, že král Jan V. vládl absolutně a opíral se právě o duchovní stav – jezuity. Jinak konkrétní zmínku v souvislosti se vzděláváním dospělých nebo ignaciánskými exerciciemi nemáme. (Bílek 1896, s. 125–132)

V Itálii měli rozšíření a usídlení díky papeži a jeho ochrany nejjednodušší. Díky této podpoře v Římě vznikly ústavy jako Collegium romanum, Collegium Germanicum, Collegium de propaganda fide. Kromě Říma se také úspěšně usadili a provozovali svou činnost v Piemontsku a

Savojsku, kde díky podpoře vévody Emanuela Filiberta působili a vyučovali prostý lid vzdělanosti za pomoci duchovních cvičení (Bílek 1896, s. 137 - 142).

Situace po roce 1900

Změna vytváření duchovních cvičení a nové metody pro jejich provozování nastaly před II. vatikánským koncilem v západní Evropě. Tato praxe souvisela především se samotným textem. Záleženo na tom, kdo je poskytuje, jakých témat se dotýká. Text býval ovlivněn zejména novými psychologickými, společenskými a teologickými tématy. Právě na základě textu se rozlišovali 2 přístupy: *anglosaský a románský*. Větší důraz na text byl přikládán v románských zemích, mezi které řadíme Francii, Španělsko a Itálii. Některé původní otázky zůstaly. Především je to otázka vztahu k jiným textům, nebo otázka adaptace a interpretace (Bohemica jesuitica 2010, s. 103).

Andragogické vzdělávací působení Tovaryšstva Ježíšova v současnosti

Tradice ignaciánských duchovních cvičení nám přetrvala i do dnešní doby. V České republice máme několik center tzv. exercičních domů, ve kterých probíhají delší či kratší exercicie s odkazem na samotného tvůrce těchto cvičení Ignáce z Loyoly. Způsobů provozování exercicií v současnosti je celá řada. Ať už se jedná o víkendy, delší kontemplativní

exercicie, filmové exercicie, chorální exercicie apod. V této kapitole se na několik z nich podíváme a podrobně si je rozebereme. Na konci kapitoly uvedu několik míst u nás, kde se můžeme těchto exercicií účastnit.

Druhy provozovaných cvičení

(Exercicie [online] 2011)

Ignaciánský víkend

Tato duchovní obnova je založená na rozjímání nad biblickými texty. Těchto víkendů, které pravidelně probíhají v několika exercičních domech v České republice se mohou účastnit i lidé, kteří dosud neměli s exerciciemi žádnou zkušenost.

Duchovní víkend

Kratší kurz je určen zejména pro jednotlivce i skupiny, které chtějí strávit víkend v tichu, modlitbách a rozjímání. Duchovní víkend bývá doporučován těm, kteří byli nedávno biřmováni a pro nově pokřtěné. Základem je poznat a pochopit základní funkce vnitřní modlitby. Kurz slouží také jako zdroj poznání různých technik křesťanské meditace.

Kontemplativní exercicie

Kontemplativních exercicií se mohou účastnit lidé i bez předchozích zkušeností s ignaciánskými exerciciemi. Úkolem těchto exercicií je snaha přivést člověka do vnitřního ticha, aby byl schopen naslouchat Božímu hlasu v jeho bezprostřednosti (to znamená bez jakéhokoli podpůrného textu). Základem je zachování naprostého silentia (ticha) během celých těchto exercicií kvůli snaze o lepší porozumění Božímu hlasu a jeho vůli. Nedoporučuje se brát si s sebou věci, které by rozptylovaly pozornost od

exercicií samotných. Proto by se neměly používat např. mobilní telefony pro komunikaci s lidmi mimo cvičení. Vzhledem k zachování kontinuity není dovoleno absolvovat pouze část těchto cvičení. Ty jsou totiž rozloženy a utvořeny tak, aby člověk měl po celou dobu plný prožitek s Bohem.

Kontemplativní víkend

Jde o kurz, který se velmi blíží již zmíněným kontemplativním exerciciím. V tomto případě se však jedná pouze o víkend a právě těmto časovým možnostem je přizpůsoben také program. V zásadě se jedná opět o meditaci a snahu naslouchat Božímu hlasu v naprosté tichosti. Ani zde nemusí být žádná předchozí zkušenost se cvičeními. Kontemplativní víkend má člověka naučit vlastnímu usebrání a naučit se vnímat vnitřní hlas.

Exercicie s žalmy

Základem pro tyto exercicie je modlitba breviáře tj. denní modlitba církve. Kurz je určen pro začátečníky i pokročilé. Účelem cvičení je meditace a rozjímání nad žalmy v průběhu celého dne.

Filmové exercicie

Zvláštním způsobem provozování ignaciánských exercicií se staly filmy. Film v člověku může probudit, či zesílit zájem o vlastní nitro, či setkání s Bohem. Tento způsob exerciční praxe se stal velmi oblíbeným. Dle výběru filmu může člověk spatřovat ve filmech podobnosti s vlastním životem a získat potřebnou radu jak pokračovat dál a jakou cestou se ubírat. Exercitanti může objevit i věci skryté nebo dávno zapomenuté a otevřít tak prostor pro nedořešené životní otázky nebo situace.

Kreativní exercicie

Na první pohled by se mohlo zdát, jak může souviset kreativní činnost s exerciciemi, které většinou vnímáme jako způsob jak v tichosti a

poklidu strávit čas s Bohem ? Přesto ale mnoho lidí potřebuje právě tento způsob, aby se dostalo do svého nitra. Kurz není výlučně pro profesionální umělce, ale pro kohokoliv kdo vnímá kreaci jako způsob poznání sama sebe. V průběhu celých exercicií jsou k dispozici výtvarné potřeby.

Víkend v tichu

Jde o víkend určený k meditaci pro ty, kteří se neztotožňují s žádnou náboženskou institucí, ale přesto mají zájem o spirituální zkušenost pod vedením zkušených exercitátorů.

Duchovní cvičení uprostřed všedního dne

Doporučují se především těm, kteří v běžném životě např. z časových důvodů nemají šanci zúčastnit se exercicií v ústraní kláštera. Probíhají tedy klasicky při plném provozu pracovního dne. Exercicie uprostřed všedního jsou zcela individuální a záleží pouze na domluvě práce s doprovázejícím. Jedinou podmínkou k absolvování duchovních cvičení uprostřed všedního dne je, že exercitanti si každý den vyhradí čas na meditaci a práci na které se domluvil se svým doprovázejícím.

Ekumenické exercicie

Základem jsou rovněž biblické texty a meditace nad nimi. Exercicie jsou určeny především pro nekatolíky, tedy příslušníky jiných náboženství.

Chorální exercicie

Jsou určeny jak naprostým začátečníkům, tak pokročilejším jedincům. Exercicie jsou založeny na žalmech a denní modlitby církve-breviáře.

Exerciční domy

(Exercicie [online] 2011)

Exerciční dům je místem a prostorem pro vykonávání exercicií. V České republice jich v současnosti funguje hned několik. Exerciční dům má být prostorem zklidnění, naslouchání a otevřenosti, kde člověk poznává vlastní nitro a cestu k Bohu. Nyní bych některé z těchto domů u nás i na Slovensku představil.

Velehrad

Je poutní místo na Moravě, kde se nachází i exerciční dům Stojanov přímo v centru obce Velehrad. Po opravách a rekonstrukci slouží pro potřeby exercicií od roku 1992 ale nejen k ubytování poutníků a účastníků exercicií, ale také jako místo setkávání různých hnutí a pořádání seminářů. Pro případné zájemce jsou zde celoročně duchovní cvičení pro zdravotníky, pedagogy, vysokoškoláky. Dále pak adventní obnovy a duchovní obnovy formou večeradla.

Kolín

Exerciční dům jezuitů sídlí v kapucínském klášteře nedaleko Prahy. Exerciční dům byl postaven v raně barokním stylu v letech 1666-71, poté ještě dvakrát přestavěna. Probíhají zde v současnosti zejména kontemplativní exercicie, ignaciánské exercicie a karmelitánské víkendy

Piešťany

Exerciční dům má k dispozici kapli, kuchyň a jídelnu. Ročně v Piešťanech absolvuje duchovní cvičení více než tisíc lidí. Exercenti jsou ubytováni v 29 jednolůžkových pokojích s vlastním sociálním zařízením. Dům nabízí třídenní, pětidenní, šestidenní, osmidenní a měsíční exercicie.

Prešov

Exerciční dom sv. Ignáca v Prešově slouží pro duchovní cvičení (exercicie), Je to místo modlitby a vnitřního ztišení. Příjemné prostředí vytváří velký meditačný park s množstvím zeleně. Dům spravuje komunita Jezuitů, za pomoci laických spolupracovníků. Sestry Congregatio Jesu pomáhají jezuitům v dávání duchovních cvičení.

Závěr

V této práci jsem se zabýval vzdělávacím působením Tovaryšstva Ježíšova v andragogickém kontextu. Nejprve jsem zkoumal samotný vztah andragogiky a církevního vzdělávání, abych potvrdil, že církevní vzdělávání v této vědě opravdu má místo a mohl na této tezi postavit svoji práci. Z výroků mnoha myslitelů, kteří se zasloužili o rozvoj andragogiky lze potvrdit, že církevní vzdělávání je chápáno jako oblast vzdělávání dospělých. Dále pak jsem procházel jednotlivé etapy života Ignáce z Loyoly. Zmínky o vzdělávání dospělých u řádu Tovaryšstva Ježíšova můžeme nalézt totiž už v samotné spiritualitě řádu, jejímž základem jsou duchovní cvičení, které jsem více rozebíral v samostatné kapitole. Právě duchovní cvičení - exercicie Ignáce z Loyoly - prošly vývojem v celé historii řádu a byly základním prostředkem pro vzdělávání dospělých. I v dnešní době slouží jako osvědčený způsob pro rozvoj jedince, poznání sama sebe a nabytí určitého duchovního bohatství. Vzdělávání dospělých probíhalo v oblasti církevního vzdělávání, kdy se Tovaryšstvo Ježíšovo snažilo v celé své historii předat křesťanskou nauku a vzdělanost od nejprostších lidí až po šlechtice a panovníky. Církevní vzdělávání v souvislosti s andragogikou je oblastí dosud neprozkoumanou ale dle mého názoru jistě velmi potřebnou. Při komplexním vzdělávání dospělého jedince by se nemělo zapomínat na duchovní stránku, která je jistě k jeho zdravému rozvoji nezbytná. Duchovní cvičení můžeme považovat za základní a hlavní pilíř církevního vzdělávání. Nejednalo se o formální vzdělání, jehož výsledkem by bylo získání oficiální kvalifikace, ale o neformální tedy zájmové vzdělání, neboť formální školství jezuitů bylo určeno pro vzdělávání dětí a mládeže. Vzdělání dospělých nerozlišovalo pohlaví ale bylo generalizováno na celou populaci. Takto bychom mohli stručně shrnout poznatky této práce. Vzdělávání v andragogickém kontextu probíhalo od samotného počátku konstitování řádu až do současnosti. I v dnešní době stále vzdělávání probíhá, a navazuje na tradici provozování

vzdělávací činnosti a odkazuje přímo na svého zakladatele Továryšstva Ježíšova a tvůrce duchovních cvičení Ignáce z Loyoly.

Anotace

Příjmení a jméno autora: Vojtěch Poštulka

Název katedry a fakulty: Katedra sociologie a andragogiky FF UP

Název práce:

Vzdělávací působení Tovaryšstva Ježíšova od středověku do současnosti
Educational Activities of the Society of Jesus from the Middle Ages to the
Present

Počet znaků: 63 647

Počet příloh: /

Počet titulů použité literatury: 20

Klíčová slova: církevní vzdělávání, duchovní cvičení, exercicie, Jezuité,
Tovaryšstvo Ježíšovo, Ignác z Loyoly, vzdělávání dospělých, andragogika

Tato práce shrnuje poznatky o činnosti římsko-katolického řádu
Tovaryšstva Ježíšova v oblasti vzdělávání dospělých a poukazuje na
způsoby a prostředky jakým svých cílů v této oblasti dosahovali. Základem
této práce jsou ignaciánské duchovní cvičení, jako hlavní způsob vzdělávání
dospělých. Mimo to je zde zmíněn život Ignáce z Loyoly a dále pak
vymezení vztahu církevního vzdělávání a andragogiky. V průběhu práce je
zde náhled do vzdělávací praxe řádu v průběhu dějin v Evropě, mimo
evropský kontinent a v Českých zemích. Práce je zakončena pohledem do
současného provozování exercicií u nás v České republice.

Abstract:

This thesis summarizes the findings of the activities of the Roman Catholic order The Society of Jesus in adult education and points to ways and means of how its goals in this area are reached. The basis of this work are Spiritual Exercises of Ignatius of Loyola, as the main set of methods of adult education. In addition, there is mentioned a life of Ignatius of Loyola and then defining the relationship of church and Adult Education. During the work, there is insight into educational practice in the course of history in Europe and outside Europe and in the Czech lands. The work is finished by looking into the current operation of exercises in the Czech Republic.

Key words:

religious education, spiritual exercises, The Society of Jesus, Ignatius of Loyola, adult education, andragogy

Zdroje

BENETKA, Bořivoj. Jesuité a český národ. Praha : Vyšehrad, 1941. 32 s.
Pro život : články a profily sv. 25

BÍLEK, Tomáš Václav. Dějiny řádu Tovaryšstva Ježíšova a působení jeho
vůbec a v zemích království Českého zvláště. Praha : František Bačkovský,
1896. 550 s.

Bohemia jesuitica 1556-2006. Tomus 1. 1. vyd. Praha : Univerzita Karlova
v Praze, nakladatelství Karolinum, 2010. 615 s. Dostupné na internete:
<http://toc.nkp.cz/NKC/201011/contents/nkc20092024927_1.pdf> ISBN
978-80-246-1755-8.

Catholica [online] Světci k nám hovoří [cit. 25. 1. 2015] dostupný
z WWW: <http://catholica.cz/?id=3496>

ČORNEJOVÁ, Ivana. Tovaryšstvo Ježíšovo : jezuité v Čechách. 1. vyd.
Praha : Mladá fronta, 1995. 245 s. Kolumbus; sv. 130. ISBN 8020404716.

Exercicie [online] 2011 [cit. 6. 3. 2015] dostupný z WWW:
<http://www.exercicie.cz/exercicie.php>

FERRATI, Curzia. Černý rytíř. Kostelní Vydří Karmelitánské
nakladatelství, 2003— 227 s.
ISBN 80-7192-681-7

Jesuit [online] Ignác z Loyoly, 2006 [cit. 27. 1. 2015] dostupný z WWW:
<http://www.jesuit.cz/osobnost.php?id=12>

Jezuité v historickém přehledu. Vyd. 1. Velehrad : Refugium Velehrad-Roma, 2002. 61 s. Societas (Refugium Velehrad-Roma); 9. ISBN 8086045838.

JIRÁSKO, Luděk. Církevní řády a kongregace v zemích českých. Praha : Klášter premonstrátů na Strahově v nakladatelství Fénix, 1991. 173 s. ISBN 80-85245-11-6.

JOCHMANN, V. Univerzita Palackého. Katedra sociologie a andragogiky. Andragogika : [sborník z teoretického semináře k pojetí andragogiky. 1. vyd. Olomouc : Středisko distančního vzdělávání UP, 1994. 84 s. ISBN (Brož.).

KRANZ, Gisbert. Ignác z Loyoly - zakladatel jezuitů. Brno : Cesta, 1990. 33 s. ISBN 8090008712.

KYRALOVÁ, Marie. Ignác z Loyoly. 1. vyd. Praha : Zvon, 1992. 149 s. ISBN 8071130613.

PALÁN, Z. Dějiny andragogiky [online] Andromedia, vydání neuvedeno [cit. 28.2. 2015] dostupný z WWW:
<http://www.andromedia.cz/andragogicky-slovník/dejiny-andragogiky>

PALÁN, Z. Andragogika [online] Andromedia, vydání neuvedeno [cit. 6..2. 2015] dostupný z WWW: <http://www.andromedia.cz/andragogicky-slovník/andragogika>

PALÁN, Z. Integrální andragogika [online] Andromedia, vydání neuvedeno [cit. 7..2. 2015] dostupný z WWW:
<http://www.andromedia.cz/andragogicky-slovník/integralni-andragogika>

RAHNER, Hugo.- MATT, Leonard von - Ignác z Loyoly. Vyd. 1. Velehrad : Refugium Velehrad-Roma, c2004. 335 s. Societas (Refugium Velehrad-Roma); 14. ISBN 8086715191.

RAVIER, André. Ignác z Loyoly zakládá Tovaryšstvo Ježíšovo. Vyd. 1. Velehrad : Refugium Velehrad-Roma, 2002. 543 s. Societas ; 12. ISBN 80-86045-97-8.

SPÁČIL, Bohumil. Jesuité. V Praze : [s.n.], 1923. 163 s. ISBN (Brož.).

ŠKODA, Kamil. Kapitoly z dějin andragogiky. 1. vyd. Praha : Karolinum, 1996. 137 s. ISBN 8071843261.

TETLOWEM, J. A. O duchovních cvičeních Ignáce z Loyoly: Karmelitánské nakladatelství 2006. str 89. ISBN: 80-7192-937-9

WRIGHT, Jonathan. Jezuité : misie, mýty a dějiny. 1. vyd. v českém jazyce. Praha : BB art, 2006. 335 s., 8 s. il. v textu. ISBN 8073417804.